

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1576

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 959

Kitap Adı: Zemaşerî'nin Makâmeleri (Büyüklerle Nasihat)

Book Title: Zamakhshari's Maqâmas (Advice to the Elders)

ISBN: 978-625-5576-13-2

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786255576132

Yazar | Author: Hüseyin AVCI | orcid.org/0000 0002 9638 3645

Kurum | Institution: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

ROR ID: ror.org/01dzjez04

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 208

Yayın Tarihi | Publication Date: Mart | March 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: DSB | Klasik ve Orta Çağ Edebiyatı | Classical & Medieval Literature

BISAC: LIT004120 | Orta Çağ Edebiyatı | Medieval Literature

THEMA: DSB | Klasik ve Orta Çağ Edebiyatı | Classical & Medieval Literature

LC: PJ7558 | Arap Edebiyatı - Orta Çağ | Arabic Literature - Medieval Period

Atıf Bilgisi | Cite as: Avcı, Hüseyin. *Zemaşerî'nin Makâmeleri (Büyüklerle Nasihat)*. Ankara:

Fecr Yayınları, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

ZEMAŞERÎ'NİN MAKÂMELERİ
(Büyüklerle Nasihat)

مقامات الزمخشري

İzahlar ve Tercüme
Dr. Hüseyin AVCI

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Hüseyin AVCI

1967 Yılında Kırıkkale'nin Çelebi İlçesi Karaağaç Köyünde dünyaya geldi. Babası Abdullah Avcı Arapça ve Fıkıh âlimi, annesi Ayşe Avcı ev hanımıdır. İslami ilimlerde ilk derslerini babasından aldı. İlk, orta ve lise eğitimini Kırıkkale'de tamamladıktan sonra önce Medine İslam Üniversitesinde ardından Şam Mücemma' Ebi'n-Nur Kolejinde Arapça eğitimini tamamladı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra aynı Fakültede Hadis Anabilim dalında "Arapça Lügatlerde Hadislerle İstişhad" adlı teziyle yüksek lisansını, daha sonra Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Arap Dili ve Belagati alanında "Zemahşerî Divanı" üzerine yaptığı çalışmayla doktorasını tamamladı. Halen Osmangazi Üniversitesinde Arap Dili ve Edebiyatı alanında araştırmalarına devam etmektedir.

He was born in 1967 in Karaağaç Village of Çelebi District of Kırıkkale. His father Abdullah Avcı is an Arabic and Fiqh scholar and his mother Ayşe Avcı is a housewife. He took his first lessons in Islamic sciences from his father. After completing his primary, secondary and high school education in Kırıkkale, he completed his Arabic education first in Medina Islamic University and then in Damascus Mujamma' Abi'n-Nur College. After graduating from Ankara University Faculty of Theology, he completed his master's degree with his thesis titled 'Istishhad with Hadiths in Arabic Dictionaries' in the Department of Hadith at the same Faculty, and then completed his doctorate in the field of Arabic Language and Rhetoric at Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology with his study on 'Zamakhshari Divan'. He is currently continuing his research in the field of Arabic Language and Literature at Osmangazi University.

Sebeb-i Viicûdum, Atalarım,

*Babam (Merhûm) Abdullah AVCI,
Annem Ayşe AVCI
Ağabeyim (Merhûm) Osman AVCI' nın*

Aziz hatıralarına ithaf olunur.

Kitap Hakkında

Zemahşeri'nin Makâmeleri (Büyüklerle Nasihat)

Zemahşeri'nin *Makâmât* adlı bu eseri, yine kendisinin kaleme aldığı, nasihatler ve veciz sözler içeren *Nevâbiğu'l-Kelim* ve *Atvâku'z-Zeheb* adlı eserlerinde olduğu gibi tamamen ahlâki değerler üzerine kurulmuş, edebî sanatların yoğun biçimde kullanıldığı, özellikle bedî sanatı ve onun alt konusu konumundaki *seci'* ile yazılmış kısa ve özlü cümlelerden oluşmaktadır. Zemahşeri'nin eserinde toplam 50 makâme bulunmaktadır. Bu sayıda karar kılması, Zemahşeri'nin, kendisinden önce makâme yazan ve bu alanda duayen kabul edilen Hemedâni ve Harîrî'yi taklit ettiğini göstermektedir. Ancak Zemahşeri'nin makâmeleri içerdiği edebî sanatlar ve makâme sayısı dışında bu iki alimin makâmelerine benzememektedir. Zemahşeri'nin makâmeleri çoğunlukla kısadır. Süleymaniye Kütüphanesindeki nüsha esas alındığında en kısa makâme yaklaşık bir sayfa olan *takva* ve *itibar* makâmeleri, en uzun makâme ise on sayfadan fazla olan *eyyâmu'l-arab* makâmesidir.

Zemahşeri'nin makâmelerinde muhatap yine kendisidir. Nasihatlerini, ikazlarını kendisine yapmakta, bazan da kendini kınayıp ve azarlamaktadır. Kendini ve diğer muhataplarını Allah rızası için ameller yapmaya, dünyanın zevk ve safasından uzak durmaya teşvik etmektedir. Başkalarından, özellikle de devlet ricalinden hediye, bahşış talep etmenin kötülüğünden bahisle, bunun dalkavukluk ve kula kulluk olduğunu ifade etmekte ve bunu zillet olarak görmektedir. İlim erbâbının *takva* sahibi olmadıkları sürece bilgilerinin onları kurtarmayacağını, ihlas, samimiyet, doğruluk ve dürüstlüğü hem dünya hem de ahireti kazanmak için esas olduğunun altını çizmektedir.

Zemahşeri bu eserinde, tüm edebî birikim ve ustalığını ortaya koymakta, Arap Tarihi, Arap Edebiyatı, Arapların gelenek ve görenekleri, atasözleri, sosyal ve kültürel değerleri, savaşları, sevinçleri ve hüznüleri, şiirleri ve nesirleri, giyimlerinden yemeklerine kadar hayat tarzları ve inanışları hakkında çok önemli bilgiler sunmaktadır. Bunu yaparken edebî dehası ile Arapların diline ve belagatine olan hakimiyetini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bu nadide eser Arap Dili ve Tarihi açısından da adeta ansiklopedik bir değere haizdir.

Anahtar Kelimeler: Zemahşeri; Arap Edebiyatı; Makâme; Belagat; İslam Ahlakı.

About the Book

Zamakhshari's Maqāmas (Advice to the Elders)

Zamakhshari's Maqāmāt, like his works Nawābiġu'l-Kelim and Atwāku'z-Zeheb, which contain advice and aphorisms, consists of short and concise sentences based entirely on moral values, using literary arts intensively, especially the art of bedī' and its sub-subject, prose. Zamakhshari's work contains 50 maqāma in total. The fact that he decided on this number shows that Zamakhshari imitated Hemedānī and al-Khārī, who wrote maqāma before him and who are considered to be doyen in this field. However, Zamakhshari's maqāmas do not resemble the maqāmas of these two scholars except for the literary arts and the number of maqāmas. Zamakhshari's maqāmas are mostly short. Based on the copy in Suleymaniye Library, the shortest maqāma is the maqāma of piety and reputation, which is about one page, and the longest maqāma is the maqāma of ayyām al-arab, which is more than ten pages.

The addressee in Zamakhshari's maqāmas is himself. He makes his advice and warnings to himself, and sometimes he condemns and reprimands himself. He encourages himself and his other interlocutors to do deeds for the sake of Allah and to stay away from the pleasures and pleasures of the world. He mentions the evil of demanding gifts and gratuities from others, especially from state officials, and states that this is sycophancy and servitude, and he considers this as humiliation. Zamakhshari emphasises that unless the people of knowledge have piety, their knowledge will not save them, and that iħlas, sincerity, truthfulness and honesty are essential for winning both this world and the hereafter.

In this work, Zamakhshari reveals all his literary knowledge and mastery, and provides very important information about Arab history, Arabic literature, Arab customs and traditions, proverbs, social and cultural values, wars, joys and sorrows, poetry and prose, lifestyles and beliefs from dress to food. In doing so, he reveals his literary genius and his command of the Arabic language and eloquence. Therefore, this rare work has an encyclopaedic value in terms of Arabic Language and History.

Keywords: Zamakhshari; Arabic Literature; Maqamah; Rhetoric; Islamic Ethics.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	11
ZEMAŞSERÎ'NİN HAYATI	13
ARAP EDEBİYATINDA MAKÂMÂT	19

ZEMAŞSERÎ'NİN MAKÂMELERİ

مقامات الزمخشري

A- Mukaddime	23
B- Kitabın Mukaddimesi	26
Tevekkülüm Yaratıcım (olan Allah)adır.	26
1- Merâşid (Mürşidler) Makâmesi	29
2- Takvâ Makâmesi	30
3- Rıdvân Makâmesi	31
4- İr'ıvâ (Cehaletten/Yanlıştan Yüz Çevirme) Makâmesi	32
5- Zâd (Azık/Amel) Makâmesi	33
6- Zühd Makâmesi	34
7- İnâbe (Tevbe) Makâmesi	36
8- Hazer (İkaz/İhtiyat) Makâmesi	37
9- İ'tibâr Makâmesi	39
10- Teslîm Makâmesi	40
11- Tâat (İtaat) Makâmesi	42
12- Samt (Suskunluk) Makâmesi	44
13- Munzira (Uyarıcı) Makâmesi	45
14- İstikâmet Makâmesi	46
15- Tayyib (İyilik) Makâmesi	47
16- Kanaat Makâmesi	49
17- Tevakkî (Muttakî Olma) Makâmesi	51
18- Zalf (Nefsî Arzularda Gem Vurma) Makâmesi	52
19- Uzlet Makâmesi	54
20- İffet Makâmesi	56
21- Nedem (Pişmanlık/Nedâmet) Makâmesi	59
22- Velâyet (Dostluk) Makâmesi	61
23- Salâh (Erdemli olmak) Makâmesi	63
24- İhlas Makâmesi	65
25- Amel Makâmesi	66

26- Tevhîd Makâmesi -----	69
27- İbâdet (Kulluk) Makâmesi-----	70
28- Tasabbur (Sabır/Tahammül) Makâmesi -----	72
29- Haşyet (Allah Korkusu) Makâmesi -----	74
30- İctinâbu'z-Zaleme (Zalimlerden Uzaklaşma) Makâmesi -----	76
31- Teheccüd Makâmesi-----	78
32- Duâ Makâmesi -----	79
33- Tasadduk Makâmesi -----	81
34- Şükür Makâmesi-----	83
35- Üsve (Model) Makâmesi -----	86
36- Nush (Nasihat) Makâmesi -----	88
37- Murâkabe Makâmesi-----	90
38- Mevt (Ölüm) Makâmesi -----	92
39- Furkân (Kur'ân-ı Kerîm) Makâmesi -----	94
40-En-Nehy'u 'ani'l-Hevâ (İhtiras ve Hevesten Nehyetme) Makâmesi -----	97
41- Temâsuk (Sebat/Azîm/Kendine Hakim Olma) Makâmesi -----	99
42- Şehâmet (Cesaret/Gözüpeklik/Yüce Gönüllülük) Makâmesi -----	100
43- Humûl (Tanınmama/Bilinmeme) Makâmesi -----	102
44- Azîm Makâmesi-----	104
45- Sıdk (Sadâkat/Doğruluk) Makâmesi -----	105
46- Nahiv Makâmesi-----	106
47- Aruz Makâmesi -----	108
48- Kavâfi (Kâfiyeler) Makâmesi -----	113
49- Dîvân Makâmesi-----	116
50- Eyyâmu'l-Arab (Arap Kabile Savaşları)Makâmesi -----	119
KAYNAKLAR -----	131
DİZİN -----	133

ÖN SÖZ

Toplumların kültürel kimliklerinin teşekkülünde o toplumu oluşturan bireylerin zihnî, fikrî faaliyetlerinin, bilgi ve tecrübelerinin değer ve önemi büyüktür. Bu fikri faaliyetlerin, bilgi ve tecrübelerin gerçekleşmesi ve hayata geçmesi ise bu günün insanının, toplumsal hafıza da diyebileceğimiz, kendilerine ilham verecek, yollarını aydınlatacak ve varlıklarını devam ettirmede fayda sağlayacak bu tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkmaları ile mümkündür. Bu tarihi mirasın teşekkülünde ve kültürel kimliğin oluşumunda bilgi ve tecrübeleriyle aramızdaki seçkin şahsiyetlerin, ilim ve irfan ehlinin rolü inkâr edilemez. İşte bizim tarihimizin ve kültürümüzün bize miras bıraktığı, aynı zamanda tarihimizi ve kültürümüzü inşa eden en seçkin değerlerden biri de Zemahşerî'dir.

Türk-İslam medeniyetinin en önemli kilometre taşlarından biri olan, İslamî ilimler, Arap Dili ve daha bir çok alanda büyük bir otorite olarak kabul edilen Cârullah ez-Zemahşerî, etkileri günümüze kadar devam eden ve bazı konularda henüz aşılamamış türden devasa eserler kaleme almış, itikadî, fikhî, nahvî ve edebî disiplinlerdeki görüş ve telifleriyle çağına damgasını vurmuş, hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde topluma rehberlik etmiş, ilim erbabının yolunu aydınlatmıştır. Adını İslam tarihine altın harflerle yazdıran büyük Türk âlimi Zemahşerî, atalarından miras aldım dediği iffet, sadakat, vefa ve güzel ahlakı, hayat anlayışının temel taşları haline getirmiş, akl-ı selimi tek mürşit edinmiş, Kur'ân-ı Kerîm ve sahih Sünneti rehber kabul ederek onlara sınıksız sarılmıştır.

Asırlar öncesinden bizlere seslenen, hayatı, kişiliği, mücadelesi ve birbirinden nadide eserleriyle İslam kültür ve medeniyetinin en önemli karakterlerinden böyle abide bir şahsiyeti tanımak bizlere mutluluk ve büyük bir haz vermektedir. Özellikle yaşadığımız bu zorlu süreçlerde, İslam dünyasının içinde bulunduğu kaos ortamında, İslam düşünce ve felsefesinin dumura uğradığı, İslam'ın evrensel değerlerinden, ahlak ve felsefesinden uzaklaşıldığı, bidat ve hurafelerle örülmüş, şekilci, gerçek dışı bir din anlayışının hâkim olduğu, Allah'ın en büyük lütfu olan akıl ve mantığın devre dışı bırakıldığı bu dönemlerde, Zemahşerî gibi karakterlerin varlığını, yaşamışlığını bilmek bile bizlere umut, azim ve şevk aşlamaktadır. Hayatını ilim

ve irfana adayan, hak ve adalet mücadelesi veren, ahlak ve izzet-i nefis sahibi insanlara yalnız olmadıklarını, ısrarla ve kararlılıkla sahip çıktıkları değerlerin, bu uğurda sarfettikleri gayret ve çabanın boşuna ve anlamsız olmadığını hatırlatmakta, yaşadıkları ve katlanmak zorunda kaldıkları meşakkatlerin ağır yükünü hafifletmekte, çektikleri acıların, uğradıkları haksızlıkların bir anlam ve değer kazanmasını sağlamaktadır. Yine bu şahsiyetler öğrenmenin okumanın ve yazmanın, hak ve adalet, izzet ve şeref uğruna çaba sarfetmenin, zorluklar ve baskılar karşısında geri adım atmanın, hiçbir menfaat için hakkaniyetten taviz vermemenin, değeri konusunda bizlere rol model olmaktadır.

Çalışmamıza konu olan “Makâmâtü’z-Zemahşerî” adlı bu eser “Nasâihu’l-Kibâr” olarak da anılmaktadır. Müellifin 512 yılında ağır bir hastalık geçirip hayatına yeni bir yön çizmeye karar vermesinden sonra Mekke’de ikameti esnasında kaleme aldığı eser, elli makâme içermektedir. Müellif bu eserinde kendi ifadesiyle, ilmin yayılıp çoğalması, her işte hikmetin gözetilmesi, nefsin heva ve hevesi peşinde koşulmaması, ruhları arındırıp kalpleri temizlemesi, insanların ahlak ve karakterine katkı sağlaması, onları Allah’ın emir ve yasaklarına zihnen ve manen hazırlaması, Allah’a karşı halisane kulluk, zahidane ibadet edip tevekkül ipine sınımsız bağlanması amacıyla nasihatlerde bulunmaktadır.